

Wageningen Business School

CURSUS

Gezonde Grond

Bodem als verbindend element voor ecosystemendiensten

Cursusleiding: dr. Annemieke Smit, Alterra (onderdeel van Wageningen UR)

De overheid en het bedrijfsleven in Nederland staan voor grote uitdagingen op het gebied van landbouw, natuurbehoud en -ontwikkeling en klimaatverandering. Hoe komen we tot een integrale oplossing? Door op zoek te gaan naar het verbindende element: de bodem. Door in projecten meer rekening te houden met de bodem, zouden veel projecten beter en goedkoper kunnen. Bent u benieuwd hoe u dat kunt doen?

Een relatief nieuwe visie die bovengenoemde uitdagingen verbindt, zet ecosystemendiensten centraal. Ecosystemendiensten zijn de diensten (zoals waterzuivering) of goederen (zoals voedselgewassen) van het natuurlijk systeem ten behoeve van het welzijn van de mens. Ecosystemendiensten worden vaak ingedeeld in categorieën:

- productiediensten (bijv. voedsel, drinkwater);
- regulerende diensten (bijv. klimaatregulatie, waterzuivering, ziektevering);
- culturele diensten (bijv. ontspanning, recreatie, toerisme).

Daarnaast zijn er diensten die ondersteunend zijn aan deze drie. Ondersteunende diensten zijn bijvoorbeeld nutriëntenkringlopen, bodemvorming en primaire productie. Om een integrale visie en beleid

op ecosystemendiensten te ontwikkelen, is het noodzakelijk het verbindende element tussen deze diensten te bekijken: de bodem.

De bodem is van onschatbare waarde: Bodemprocessen en -functies spelen een cruciale rol bij alle ecosystemendiensten. Afhankelijk van de dienst die wij van een ecosysteem verwachten zijn andere processen en functies belangrijk. Goed bodembeleid en -beheer, waarbij met deze verschillende functies wordt rekening gehouden, zijn dus noodzakelijk!

De cursus behandelt

Tijdens de cursus Gezonde Grond wordt antwoord gegeven op vragen als: Wat is goed bodembeheer? Hoe wordt dat optimaal gefaciliteerd door beleid, nu en in de toekomst? Hoe kunt u vanuit de ecosystemendienstbenadering diverse problemen oplossen? Er wordt bewustwording gecreëerd voor het belang van bodemkwaliteit voor o.a. voedselproductie, biodiversiteit, natuurontwikkeling, klimaatregulatie, waterkwaliteit en hoe goed bodembeheer tot resultaat leidt.

Op inspirerende wijze wordt actuele kennis overgedragen en direct toepasbaar gemaakt door casuswerk. Tijdens de cursus is veel ruimte voor vragen en discussie over uitdagingen in uw eigen werkveld én om te netwerken met de andere deelnemers en sprekers, welke allen experts zijn op dit brede en diverse vakgebied.

prijs	€ 1.395,-
max. deelnemers	30
aantal dagen	2
inschrijven voor	20 januari 2012

Doelgroep

De doelgroep van de cursus Gezonde Grond is breed: beleidsontwikkelaars bij regionale en nationale (semi)overheden, terreinbeheerders, natuur-, milieu- en agrarische belangenbehartigers, waterschappen, (commerciële) productleveranciers en consultants op het gebied van bodem en ecosystemendiensten en professionals werkzaam binnen het onderwijs. Daarnaast is de cursus interessant voor iedereen die professioneel geïnteresseerd is in thema's als gebiedsontwikkeling, ruimtelijke planning, natuurbeheer, milieu en duurzaamheid. Van de deelnemers wordt een hbo+ / wo niveau verondersteld.

Docenten

Dr.ir. Jacqueline Claessens	RIVM
Drs. Wim Dijkman	Centrum voor Landbouw en Milieu
Dr. Emiel Elferink	Centrum voor Landbouw en Milieu
Drs. Karen Huijsmans	Grontmij
Drs. Walter Jonkers	Provincie Zeeland
Prof.dr. Oene Oenema	Alterra (onderdeel van Wageningen UR)
Dr. Annemieke Smit	Alterra (onderdeel van Wageningen UR)
Dr.ir. Aad Termorshuizen	BLGG AgroXpertus
Ir. Sandra Verheijden	Brabant Water

Programma

DAG 1, 14 FEBRUARI 2012, 3 DAGDELEN

Ecosysteemdiensten met de bodem als basis

Dr. Annemieke Smit

Interactieve sessie

Bodembeheer in grondwaterbeschermingsgebieden

Ir. Sandra Verheijden

Climate-saving soils

Dr. Emiel Elferink

Bodemgezondheid, ziektevering

Dr.ir. Aad Termorshuizen

Landbouw en milieu

Prof.dr. Oene Oenema

DAG 2, 15 FEBRUARI 2012, 2 DAGDELEN

De rol van de bodem in de stedelijke leefomgeving

Dr.ir. Jacqueline Claessens

Bodemafdekking en ecosystemendiensten

Drs. Karen Huijsmans

Casus: Natuur en landbouw: wat kan waar?

Drs. Wim Dijkman

Ecosysteemdiensten en beleid

Drs. Walter Jonkers

Nadere inlichtingen:
Wageningen Business School

Sanne van Deursen

Postbus 226
6700 AE Wageningen

T 0317-481504

E info.wbs@wur.nl
I www.wbs.wur.nl